

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto SKTL ry. kiittää mahdollisuudesta lausua kotoutumisen edistämiseksi annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyvistä laeista. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on rekisteröity yhdistys, jonka jäsenet ovat kääntämisen ja tulkkauksen ammattilaisia.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto vastustaa laskennallisen korvauksen maksuajan lyhentämistä vuodella, sillä tämä vaikuttaa heikentävästi tulkausta tarvitsevien, tulkkeina toimivien sekä viranomaisen asemaan.

Esityksessä kiinnitetään ansiokkaasti huomiota siihen, että tulkkaus kustannusten leikkaaminen voi vähentää tulkkauksen käyttöä ja että tulkkauksen vähentämisellä olisi eri osapuolten oikeusturvaa heikentäviä vaikutuksia.

Korvauksista leikkaaminen kannustaisi kuntia hankkimaan halvimpia mahdollisia tulkkauspalveluita laadusta ja tulkkien työnteon ehtoista ja edellytyksistä tinkien tai jopa jättämään tulkkauspalvelut hankkimatta. Laadusta tinkiminen tarkoittaisi, että tulkkauksen hoitaisi yhä harvemmin tulkkauksen ammattilainen, koulutettu ammattitulkki, minkä myötä vaarana on asioiden hoidon huonontuminen. Mikäli tulkkauksesta maksettavat hinnat ovat kovin alhaiset, on selvää, että työ ei houkuta ammattilaisia vaan työtä alkaa valua edullisempaan hintatasoon tyytyville maallikoille, joilla ei ole tulkin ammattitaitoa. Tällöin todennäköisesti tulkkinä toimivilta puuttuu koulutus, kielitaito, tulkkaustaito, kulttuurien tuntemus, tieto tulkin eettisistä säännöistä tai alan käytänteiden tuntemus.

Laki ei Suomessa määrittele tulkkien ammattipätevyyttä, eikä julkishallinnolla ole resursseja arvioida hankkimansa palvelun laatua, joten hallituksen aikomus säästöistä saattaa kääntyä äkkiä kustannukseksi.

Kuten perusteluissa on todettu, tulkkaus ei ole ylimääräistä palvelua tai vain vieraskielistä asiakasta varten vaan myös viranomaista varten ja välttämätöntä tilanteissa, joissa sen osapuolilla ei ole yhteistä kieltä. Hyvä tulkkaus on myös viranomaisen etu. Maahanmuuttajan ohella tulkkausta tarvitsee myös viranomainen tai esimerkiksi lääkäri oman työnsä tekemiseksi. Tanskalaisissa

tutkimuksissa on todettu, että kun tulkkauspalvelun saatavuutta rajoitettiin Tanskassa, esimerkiksi lääkäreiden työn tekeminen vaikeutui ja hidastui kommunikointiongelmien ja puutteellisen kielitaidon vuoksi. Lääkäreiden tai muiden maallikoiden ei tulisi joutua tekemään tulkin työtä, johon Suomessa on olemassa koulutettuja ammattilaisia.

Tulkkauskustannuksien vähentäminen voi vaikeuttaa maahan muuttaneiden mahdollisuuksia kotoutua, hoitaa asioitaan ja huolehtia oikeusturvastaan ja jopa hidastaa aktiivista kotoutumisprosessia. Maahanmuuton alkuvaiheessa mahdollisuudet käyttää ammattitulkin palveluita ovat hyvin tärkeitä. Tulkkauksen tarve on hyvin yksilöllistä. Osa ulkomailta Suomeen saapuvista on luku- ja kirjoitustaidottomia, ja esimerkiksi tämän vuoksi heidän kotoutumisensa voi kestää pidempään kuin muilla. Harva ulkomailta saapuva osaa suomea entuudestaan, sillä sitä opetetaan maailmalla verrattain vähän. Vaikka henkilö osaisikin suomea, suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään ja sen toimivuuteen perehtyminen saattaa kestää. Yhteiskunnan tuntemus on osa kulttuurintuntemusta, jonka asiantuntijoita tulkit ovat. Lisäksi osa viranomaisasioissa käytettävästä ammattisanastosta on niin vaikeaa, että vaikka henkilön peruskielitaito olisi hyvä, eikä tulkkausta välttämättä arkielämässä tarvitsisi, kielitaito ei välttämättä riitä vaativien viranomaisasioiden hoitamiseen.

On kovin lyhytnäköistä säästää alkuvaiheen tulkkauksesta, kun samalla tiedetään, että kotouttamisen laadulla on suuri merkitys siihen, miten maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen.

Esitys on myös lapsen oikeuksien kannalta ongelmallinen. Tulkkauskustannusten leikkauksilla saattaa olla välillistä vaikutusta koululaisten – lasten ja nuorten – elämään sekä kodin ja koulun yhteistyöhön, mikäli huoltajien kielitaito ei riitä koulun kanssa asioimiseen. Huoltajien kotoutuminen vahvistaa myös lasten kotoutumista ja lasten oikeuksien toteutumista. Esityksen kohdassa 4.2.3 esitettyihin lapsivaikutuksiin viitaten Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto toteaa, että lapsia ei missään olosuhteissa saa käyttää tulkkeina. Lapsen ei tule tulkata vanhempaansa tai sisaruksiaan koskevia tapaamisia esimerkiksi terveysasioissa tai muissakaan asioissa. Tämä on YK:n lapsen oikeuksien koskevan yleissopimuksen ja lapsen edun vastaista. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto on esittänyt, että Suomessa tulee säädellä julkishallinnossa toimivan tulkin ammattipätevyydestä lailla. Tämä myös ehkäisisi mahdollisia haitallisia lapsivaikutuksia. Kuten ehdotuksen vaikutusarvioissakin todetaan, on todellinen riski, että tulkkeina käytetään lapsia, sukulaisia tai muita henkilöitä, maallikotulkkeja, joilla ei ole edellytyksiä toimia tulkkina. Tästä voi olla seurauksena se, että päätökset nojaavat virheelliseen tietoon, YK:n ihmisoikeussopimuksessa säädettyjä lasten oikeuksia rikotaan tai että sukupuolten välinen tasa-arvo ei toteudu.

Esityksen kohdassa 4.2.3 kiinnitetään huomiota tulkkauksen saatavuuteen erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Suomessa maahanmuuttajanaisten kielitaidon kehittyminen saattaa olla hitaampaa kuin maahanmuuttajamiesten, sillä naiset hoitavat useammin pieniä lapsia kotona, ja siksi heidän kielitaitonsa ei pääse kehittymään esimerkiksi työpaikalla tai heidän on vaikeaa osallistua kielikoulutukseen. Tällöin tulkkausta tarvitaan pidempään. Tulkkauksen saatavuus onkin siten myös tasa-arvokysymys. Takaamalla naisille laadukkaat tulkkauspalvelut varmistetaan terveyteen liittyvien asioiden hoito, ja ehkäistään jopa mahdollisia perhe- ja kunniaväkivaltatapauksia, kun puoliso ei joudu toimimaan maallikotulkkina. Minkä tahansa kielen oppiminen kestää oman aikansa ja on hyvin yksilöllistä. Oppimisnopeuteen voi vaikuttaa maahantulijan oma kielitausta, lukutaito tai koulutuksen taikka työelämän piiriin pääsyn aikataulu. Tulkkauksen saatavuus erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa on naisille tasa-arvokysymys.

Myös ikääntyvät voivat tarvita tulkkauspalveluita, vaikka eivät ole niitä työikäisinä tarvinneet. Kieleen ja kotoutumiseen liittyviä asioita tulisikin tarkastella tarvittaessa harkinnanvaraisesti.

Lakiesityksessä (kohta 2.3) mainitaan, että tulkkauskustannusten tasoa tulisi pyrkiä madaltamaan. Tämä ei ole realistista, koska perusteluissa (32 a §) mainitaan tulkkauspalveluita hankittavan jopa niinkin alhaisella hinnalla kuin 35 euroa/tunti, josta pitäisi riittää yleensä tulkin ansion lisäksi tulkkivälitystoimiston juoksevat kulut ja voitto. On huomioitava, että myöskään yksittäisen tulkin laskuttamassa summassa ei ole yleensä kyse palkasta vaan palkkiosta, josta siis maksetaan myös kaikki sivukulut. Käytännössä tulkkaustoimeksiantoja ei ole tarjolla kaikissa kielissä läheskään joka päivä, ja mainittu hinta on niin alhainen, ettei se voi tuoda kohtuullista ansiota tulkille. Tämä tarkoittanee sitä, etteivät viranomaisten tällä hinnalla ostamat tulkkipalvelut ole tällä hetkelläkään aina ammattilaispalveluita. Tulkin ammatti on kognitiivisesti kuormittava asiantuntija-ammatti, josta tulee taata järkevä ansiotaso. Laadukas tulkkaus myös ennaltaehkäisee välillisesti työntekijöiden hyväksikäyttöä ja harmaata taloutta. Julkishallinnossa tulkkaavien tulkkien työ- ja toimeksiantojen ehdoista tuleekin huolehtia, ja olisi hyvä, mikäli tulkkitoimisto voisi avata niitä tilaajille, jotta välttyään työntekijöiden hyväksikäytöltä tai harmaan talouden edistämiseltä.

Etätulkkauksella tai anonyymilla puhelintulkkauksella pyritään perustelemaan (kohta 2.3) säästöjä, kun tulkin matkakulut jäävät pois, mutta etätulkkaus rajaa osan viestintäkanavista kokonaan pois ja on kognitiivisesti hyvin vaativa tulkkauksen laji, eikä etätulkkaus muun muassa näistä syistä automaattisesti tarkoita säästöjä. Esityksessä sanotaan, että kustannuksia kunnissa voitaisiin alentaa hyödyntämällä etätulkausta, ja todetaan samalla näin jo myös tehdyn. Etätulkausta käytettäessä tulee punnita tarkasti ne tilanteet, joihin etätulkkaus soveltuu ja joihin ei. Mikäli etätulkausta käytetään, on aina huolehdittava tulkkauksen ja teknisten ratkaisujen laadusta ja tietoturvasta. Anonyymissa puhelintulkkauksessa on riskinsä, kuten se, että jos sekä tulkki että tulkattava ovat anonyymejä, tulkin mahdollista esteellisyyttä saattaa olla hankala todeta. Tällaisessa tulkkauksessa tulkki ei aina välttämättä pääse perehtymään etukäteen aiheeseen, mikä myös heikentää tulkkauksen laatua

Ammattimaisilla tulkkauspalveluilla saavutetaan ajansäästöä, välttyään uusintakäsittelyiltä ja pidetään huolta vastuukysymyksistä. Hallituksen tulisi pitää mielessä, ettei kotoutumisen tehostamisen ja nopeuttamisen sijaan synnytetä päinvastaisia vaikutuksia.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

-

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden aikuistumisen tuen ikärajan laskeminen 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen liittyy epäsuorasti tulkkaukseen.

Minkä tahansa kielen oppiminen kestää aina oman aikansa ja on hyvin yksilöllistä. Jos tulija on saapunut Suomeen tavalla tai toisella vaikeista oloista, hänellä harvoin on samanlaisia edellytyksiä kielen oppimiselle kuin suomalaisella uuden kielen opiskelun aloittavalla. Kun tuen ikärajaa lasketaan ja tuen määrää lyhennetään, ihmiset voivat jäädä puolikieliseen tilaan, mikä ei edistä kotoutumista ja mikä voi johtaa epäviralliseen maallikkotulkkien, pahimmissa tapauksissa lasten, käyttöön tulkkeina. Tällä puolestaan saattaa olla välillisiä vaikutuksia.

Tulkkaus tukee myös alaikäisten yksin tulleiden lasten kotoutumista. Nuorilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus päästä kielenopetuksen piiriin, opiskella suomea tai ruotsia. Moni viranomaisasia on kelle tahansa nuorelle aikuiselle hankala asia jo ilman maahantulijataustaakin, ja tulkkaus voi edesauttaa asian hoitoa ja nuoren integroitumista yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi.

Lapsiin, nuoriin tai nuoriin aikuisiin kohdistuvia toimia tulee harkita erityisen tarkkaan.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

-

Muut huomiot

Lisäksi Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto haluaa huomauttaa, että vaikka lakiesityksellä kerrotaan olevan ”ei ollenkaan vaikutusta” tulkkauksen korvauksiin tai niiden laskennalliseen tasoon, josta säädetään valtioneuvoston asetuksella, sanotaan esityksessä kuitenkin, että tulkkauksesta aiheutuvien kustannusten korvaustasoa alennetaan kolmella miljoonalla eurolla vuodessa. Kyseessä on prosentuaalisesti todella huomattava korvausmäärän alennus, joka suurella todennäköisyydellä vaikuttaa kuntien halukkuuteen tilata tulkkausta ja maksaa siitä kohtuullista korvausta tulkkitoimistoille tai tulkkeina toimiville itsensätyöllistäjille. Tämä muutos saattaa vaikuttaa monen nykyään tulkkina toimivan työhön, toimeentuloon, työllistymiseen tai koko alan markkinalogiikkaan.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto suosittelee julkishallinnon tulkkauksissa aina ammattitulkkien käyttöä. Suomessa on saatavilla koulutettuja ammattitulkkveja monissa julkishallinnossa tarvittavista kielistä.

Kavén Jenni
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry